

GELDERS
genootschap

MOLENCOMPLEX DIEKENDAAL HEIJEN

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK

APRIL 2020

MOLENCOMPLEX DIEKENDAAL HEIJEN

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK

GELDERS GENOOTSCHAP, april 2020
Joanne te Winkel MA

1 Inleiding

Op verzoek van de gemeente Gennep is een cultuurhistorisch onderzoek gedaan naar de bebouwing en het erf bij de Gerarda molen aan de Diekendaal 21 in Heijen. De aanleiding voor dit onderzoek is een initiatief van de eigenaar van het perceel voor herontwikkeling van de locatie. De eigenaar wil graag twee extra woningen op het perceel realiseren. De gemeente werkt graag mee aan dit initiatief omdat het kansen biedt voor de ruimtelijke kwaliteit rondom de molen. Aangezien de bebouwing en het erf een sterke historische relatie met de molen hebben, is het belangrijk om bij ontwikkelingen hier rekening mee te houden. Door inspiratie te putten uit de historie van het terrein is er tevens de kans om de waarden van de molen te vergroten en meer zichtbaar en toegankelijk te maken voor publiek/toerisme.

In dit onderzoek worden de cultuurhistorische waarden en al aanwezige kwaliteiten geïnventariseerd. Naast het benoemen van bestaande waarden wordt ook aangegeven waar ruimte is voor transformatie vanuit cultuurhistorie. Eerst zal daarom de historie en ontwikkeling van het terrein worden beschreven. Daarna wordt er ingegaan op de vier afzonderlijke bouwdelen die onderdeel kunnen uitmaken van de herontwikkeling (het huidige woongedeelte valt hierbuiten). De bouwdelen worden gewaardeerd en vervolgens volgt er een conclusie en aanbevelingen. Hierin wordt aangegeven wat de transformatieruimte is vanuit cultuurhistorie en hoe verdwenen en bestaande (historische) kwaliteiten beter zichtbaar gemaakt kunnen worden.

Dit document is aan de hand van veld- en literatuuronderzoek en bestudering van het bouwdoossier opgesteld en dient ter ondersteuning voor de gemeente en initiatiefnemers.

De molen in de huidige situatie gezien vanaf de openbare weg

Algemene gegevens:

Naam complex	landgoed Diekendaal
Adres	Diekendaal 21
Postcode	6598 AG
Plaats	Heijen
Kadastrale aanduiding	Gemeente Genneep, sectie F, nummer 3517

Overige gegevens:

Oorspronkelijke functie	Maalderijcomplex
Huidige functie	Woning en bijgebouwen
Bouwjaar	tussen 1950 en 1980
Bouwstijl	Delftse School/Shake-hands

Geraadpleegde bronnen:

Archief gemeente Genneep
Informatie eigenaar
Websites:

www.molendatabase.nl
www.allemolens.nl
www.heijen.info

2 Historie en ligging

In 1861 bouwde Jan Mathijs Clevers uit Well een molen op de hei tussen Afferden en Heijen. Deze eerste molen was een stenen bergmolen. De boeren uit de omgeving konden bij de molen terecht voor hun maalgoed. In 1892 ging de molen over op de kinderen van Clevers en werd er ook een schuur, stal en café geopend. Vanaf 1910 wisselde de molen een aantal keren van eigenaar tot in 1931 de gebroeders Kessels uit Meerlo de molen in bezit kregen. Inmiddels was dit door een brand in 1925 niet meer de originele molen.

In 1942 werd Martin Kessels de eigenaar van de molen. Op 11 oktober 1944 werd de molen opgeblazen tijdens de oorlogshandelingen. In de belt van de molen werden tijdelijk de maalactiviteiten hervat door een maalstoel met dieselmotor. Kessels wilde echter wel een nieuwe windmolen op de belt te plaatsen.

De gebroeders Beijck uit Afferden hadden in 1949 een molen in Hierden afgebroken en opgeslagen. Deze achtkantige houten molen had al enige historie. Oorspronkelijk was deze molen in 1851 als poldermolen in Friesland gebouwd. In 1913 werd de molen verhuist naar Hierden en deed daar dienst als beltkorenmolen. In 1951 werd de molen weer feestelijk geopend in Heijen. Kessels vernoemde de molen naar zijn vrouw: 'Gerarda'.

De opening van de molen op 28-04-1951

Vanaf 1952 had Kessels naast de windmolen ook een elektrische maalderij waar met een hamermolen voergraan werd gemalen. De windmolen werd in 1966 stilgezet omdat er geen maalgoed meer was dat met stenen gemalen kon worden. Rond 1972 werd de maalderij helemaal stilgelegd en Kessels verkocht de beltmolen aan de gemeente Gennep die in 1976 de molen restaureerde.

Met de uitbreiding van de elektrische maalderij in 1952 ontstond er rondom de oorspronkelijke plek van de molen een erf met diverse (bedrijfs)gebouwen. Er werd onder andere een nieuwe woning gebouwd in 1956 naar ontwerp van architect J. Buijter uit Afferden in de Delftse schooltrant. Bij deze woning werden ook kippenhokken gebouwd in deze jaren. In 1956 werd er een transformatorhuisje gebouwd vlak naast de molen. In 1961 werd er een meel-opslagruimte/maalderij gebouwd in Shake-hands architectuur die kenmerkend is voor deze periode. Hoewel de maalderij werd opgetrokken in baksteen werd er ook gebruik gemaakt van staal en beton, modernere materialen dan het meer in traditionele trant gebouwde huis. Waarschijnlijk stond er ook een elektrische molen in de maalderij en een aantal silo's. In de jaren 1960 werd er een deel aangebouwd dat dienst deed als boerenbond. In 1968 werd de eerste mestkuikenschuur gebouwd achter op het perceel. In 1969 werd deze schuur al uitgebreid en in 1972 werd er een tweede schuur bijgebouwd. Dit is in dezelfde tijd waarin Kessels stopte met de maalderij.

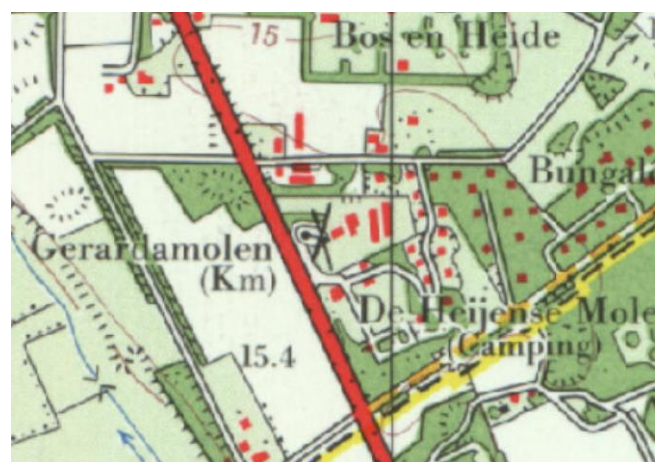
1920

1950

1960

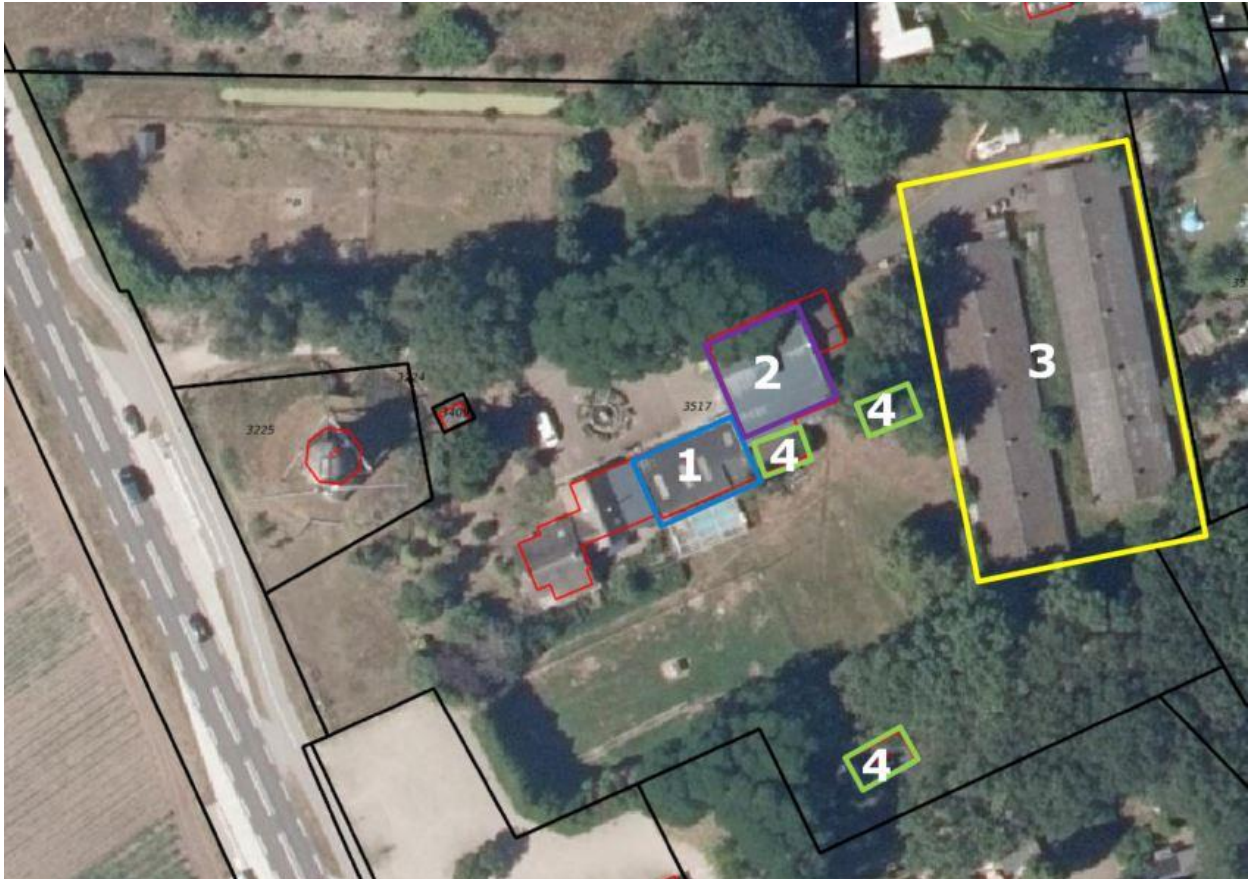
1980

De molen staat in 1920 op de kaart, in 1960 is nog duidelijk de doorgang onder de molen voor de wagens te zien. In 1980 staan achter de molen ook de woning, maalderij en mestkuikenschuren op de kaart.

De linkerfoto is genomen rond 1960, rechts van de molen staat het transformatorhuisje (rode ovaal). De rechterfoto is genomen in 1976, rechts van de molen staan het huis en de mestkuikenschuren (rode ovaal).

Vanaf de jaren 1970 werd er verder gegaan met de pluimveehouderij. Door de uitbreiding van dit bedrijf stond een ouder kippenhok leeg welke in 1976 werd verbouwd tot recreatiewoning. Aan het einde van de 20^e eeuw kocht de huidige eigenaar, de heer en mevrouw Janssen het perceel met alle woningen en bedrijfsgebouwen. Zij pasten onder andere de woning en de erfverharding aan. De voormalige bedrijfsgebouwen deden vanaf die tijd dienst als opslagruimten.

De huidige situatie waarbij de molen en het transformatorhuisje tot verschillende kadastrale eenheden behoren. De verschillende bouwdelen die beschreven worden behoren tot de huisnummers Diekendaal 21 en 21a. In de bovenstaande afbeelding zijn de vier verschillende bouwdelen zoals genoemd in de inleiding met de volgende kleuren aangegeven: Blauw: bouwdeel 1 tussenlid, Paars: bouwdeel 2 maalderij, Geel: bouwdeel 3 mestkuikenschuren, Groen: bouwdeel 4 voormalige kippenhokken.

3 Karakteristiek Diverse bouwdelen

Tussenlid (bouwdeel 1)

Het tussenlid tussen de woning en de voormalige maalderij heeft door de jaren heen diverse veranderingen ondergaan. Oorspronkelijk waren het opslagruimten voor diverse goederen. Tegenwoordig zijn het garageboxen. Deze zijn opgetrokken op een rechthoekige plattegrond voorzien van drie grote dubbele deuren, uiterst links is een kleine uitbouw van voornamelijk glas gerealiseerd. In dit gedeelte van het tussenlid bevindt zich nog het oude kantoor van de boerenbond die nu in het tussenlid is opgenomen. Het voormalige kantoor bestaat uit een kamertje met aan de voorzijde een deur en een venster, en aan de achterzijde een vierruits raam. Naast het kantoor bevindt zich een klein afdak in de vorm van het lessenaarsdak waaronder ook het kantoor zich bevindt. Aan de achterzijde van dit afdak bevindt zich een deur naar buiten. Naast deze deur is een grote steunbeer herkenbaar tegen het gedeelte van de garageboxen die diende als extra stevigheid toen er nog sprake was van de opslag van diverse goederen.

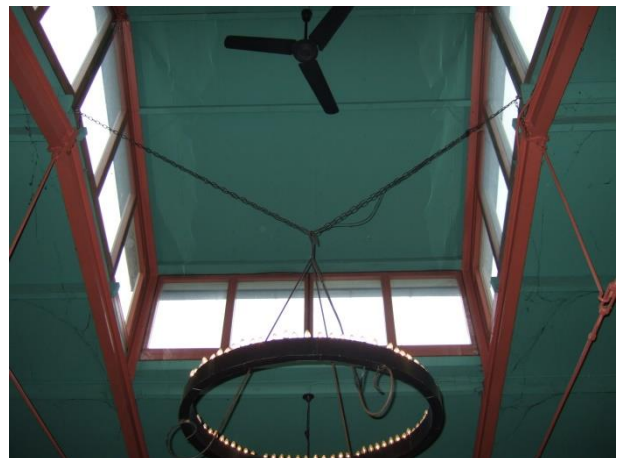
Links: het tussenlid bevindt zich onder het platte dak. Rechts: In het tussenlid is het oude kantoor van de boerenbond nog aanwezig.

Maalderij (bouwdeel 2)

De maalderij is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond. Aan de rechterzijde is een aanbouw gerealiseerd. De maalderij bevindt zich onder een zadeldak voorzien van golfplaten. Het schuine dak van de aanbouw is eveneens voorzien van deze dakpannen. In het midden van de nok van het dak van de maalderij is een dakopbouw geplaatst dat voornamelijk bestaat uit glas onder een zadeldak. De gevels zijn opgetrokken in baksteen. In de voorgevel bevindt zich een grote schuifdeur en drie betonnen stalramen, in de linkerzijgevel bevindt zich een schuifdeur met perron en afdak. Hier werden de goederen afgeleverd. Tegen de achtergevel is een afdak geplaatst, verder is deze gevel blind. De linkerzijgevel bestaat uit de aanbouw die vermoedelijk vlak na de bouw van de maalderij is gerealiseerd en deed dienst als boerenbond. De gevels van de aanbouw zijn gepleisterd en bevat diverse vensters. In de aanbouw is een appartement gerealiseerd. Het interieur van de maalderij is grotendeels oorspronkelijk waarbij de stalen spanten en trekstangen zichtbaar zijn. Ook zijn de deuren en kozijnen oorspronkelijk. Tevens is er een kelder aanwezig waarin resten van de oude maalinstallatie staan.

Links: Voorgevel en linkerzijgevel maalderij. Rechts: Achtergevel maalderij.

Links: rechterzijgevel en dakopbouw maalderij. Rechts: detail binnenzijde dakopbouw

Mestkuikenschuren (bouwdeel 3)

De mestkuikenschuren zijn opgebouwd op een rechthoekige plattegrond en voorzien van (asbest)golfplatendaken. Op de daken zijn ventilatiekanalen aanwezig. De gevels zijn opgetrokken uit betonblokken. In de voor- en achtergevels bevinden zich grote deuren. De zijgevels zijn voorzien van een rij rechthoekige vensters en 1 deur in de rechtergevels.

Links: De mestkuikenschuren aan de achterzijde. Rechts: de voor- en zijgevel van de mestkuikenshuur.

Voormalige kippenhokken (bouwdeel 4)

Op het terrein bevinden zich drie kippenhokken die in de jaren 1950 zijn gebouwd. Het eerste kippenhok is vlak naast de maalderij gebouwd op een rechthoekige plattegrond onder een zadeldak. De gevels zijn gepleisterd en de voorgevel bevat twee grote vierruits vensters. In de linkerzijgevel bevindt zich een deur. De andere gevels zijn blind. Het tweede kippenhok is bijna identiek aan het eerste, maar is een iets groter formaat en bevat in plaatst van twee vensters, twee grote niet oorspronkelijke openingen in de voorgevel zonder invulling. Het derde kippenhok is tegenwoordig als vakantiewoning in gebruik. Het is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond onder een lessenaarsdak. In de voorgevel bevinden zich vier vensters voorzien van betonnen lekdorpels. De achtergevel bevat drie enkelruits vensters. In de linkerzijgevel is een deur aanwezig en de rechtergevel is blind.

Voormalig kippenhok 1

Voormalig kippenhok 2

Voormalig kippenhok 3

Overige afbeeldingen terrein:

Op de achtergrond is de molen aanwezig, op de voorgrond de achter- en zijgevel van het huis, het tussenlid, kippenhok 1 en het dak van de maalderij.

De toegang tot het terrein met aan de rechterzijde het transformatorhuisje en links op de afbeelding is de maalderij zichtbaar.

4 Waardering

Algemeen:

De diverse bouwdelen zijn samen een goed voorbeeld van een historisch gegroeid maalderijcomplex. De bouwdelen die in de wederopbouwperiode zijn gebouwd (1945-1965) zijn exemplarisch voor de bouwstijl in deze tijd. Door deze duidelijk herkenbare architectuur, is er een grote samenhang tussen de bebouwing uit de wederopbouwperiode (woning, transformatorhuisje, maalderij, kantoortje en kippenhokken). De ligging aan de doorgaande weg heeft een historische oorsprong en een beeldbepalend karakter. Al sinds de negentiende eeuw is de molen onderdeel van de agrarische geschiedenis van Heijen. Ondanks de vele aanpassingen bij de verschillende bouwdelen, is er nog genoeg van het complex herkenbaar en in hoofdvorm niet veranderd.

Tussenlid (bouwdeel 1):

Het tussenlid is in de loop van de jaren aangepast en bezit geen waarden. Het kantoortje dat nog aanwezig is in dit bouwdeel heeft echter kenmerken van de shake-hands architectuur uit de wederopbouwperiode en is een onderdeel van het historisch gegroeide complex (de ontwikkeling tot boerenbond). Het voormalige kantoortje is grotendeels bewaard gebleven en bezit daarom architectonische en historische waarden.

Maalderij (bouwdeel 2):

De voormalige maalderij is een voorbeeld van shake-hands architectuur die kenmerkend is voor de wederopbouwperiode. Deze stijl kenmerkt zich bijvoorbeeld in het traditionele en moderne materiaalgebruik van enerzijds baksteen en staal en beton anderzijds. De maalderij is hierin functioneel maar ook zorgvuldig vormgegeven en redelijk gaaf bewaard gebleven. De aanbouw heeft veel wijzigingen ondergaan. Gelegen naast een historische molen vertegenwoordigt de maalderij ook stedenbouwkundige en historische waarden als onderdeel van een ensemble. Binnen dit ensemble is de agrarische geschiedenis van Heijen aanwezig. Onder andere de verwerking van lokale producten en de schaalvergroting in de landbouw na de Tweede Wereldoorlog maken onderdeel uit van deze geschiedenis.

Mestkuikenschuren (bouwdeel 3):

De mestkuikenschuren bezitten geen architectonische waarden en zijn geen onderdeel van het historisch gegroeide maalderijcomplex. Ook vertonen zij geen samenhang met de overige bebouwing en maken zodoende geen onderdeel uit van het ensemble van het maalderijcomplex.

Voormalige kippenhokken (bouwdeel 4):

De voormalige kippenhokken bevatten net als de maalderij en het kantoortje kenmerken van de shake-hands architectuur. Kippenhok 1 en 3 zijn hierbij redelijk gaaf bewaard gebleven. Kippenhok 3, de huidige vakantiewoning, bevat de meeste kenmerken van de eerder genoemde architectuur. De kippenhokken vertonen daarmee samenhang met de overige bebouwing op het complex.

5 Conclusies en aanbevelingen

Algemeen:

Het maalderijcomplex bevat architectonische, stedenbouwkundige en algemeen-historische waarden als historisch gegroeid agrarisch complex naast de molen. Daarnaast is de waardevolle bebouwing exemplarisch voor de bouwperiode van de wederopbouw (1945-1965). Door de jaren heen hebben er zich op het terrein wijzigingen voorgedaan dat de herkenbaarheid van het maalderijcomplex als zodanig heeft aangetast. Tevens heeft dit er toe geleid dat het terrein enigszins rommelig is geworden.

De herontwikkeling van het terrein biedt dus kansen om de ruimtelijke kwaliteit rondom de molen te vergroten. Door bij herinrichting rekening te houden met de historische situatie, is de molen beter te beleven in haar historische context. Overbodige en later toegevoegde bebouwing en hekwerken die geen onderdeel zijn van het historisch gegroeide complex kunnen verwijderd worden. Het terrein kan enigszins aangepast worden zodat bijvoorbeeld de doorgang onder de molen weer zichtbaar wordt. Ook is het aan te bevelen de toegankelijkheid van het terrein te vergroten. Bij het toevoegen van bebouwing is het vanuit cultuurhistorie wenselijk om rekening te houden met de historische architectuurstijlen en het materiaalgebruik.

Verder wordt aangeraden om de bomen links van de toegang tot het terrein te kappen. Hoewel deze bomen beeldbepalend zijn, zijn ze hinderlijk voor de molenbiotoop. Vanuit cultuurhistorie zijn deze bomen dus ook niet waardevol, aangezien er geen hoge bomen bij molens staan omdat dit nadelig is voor de windvang.

Door bij de herinrichting van het terrein de cultuurhistorische waarden beter zichtbaar te maken en hier inspiratie uit te putten kan de omgeving rondom de molen ook een toeristische en recreatieve impuls krijgen.

Tussenlid (bouwdeel 1):

Het tussenlid bevat geen waarden als onderdeel van het complex en het is aan te raden om deze te slopen. Hierdoor zal het terrein een meer open karakter krijgen. Het kantoortje dat in het tussenlid is verwerkt bezit wel waarde en het is wenselijk om deze te behouden.

Maalderij (bouwdeel 2):

De maalderij bevat diverse waarden en is een belangrijk onderdeel van het complex. Het is vanuit cultuurhistorisch oogpunt sterk aan te bevelen deze te behouden en onderdeel te laten zijn van de herontwikkeling. Een herbestemming tot woning is hierbij mogelijk, met behoud van waarden. De aanbouw is niet waardevol, maar ook niet storend.

Mestkuikenschuren (bouwdeel 3):

De mestkuikenschuren maken geen onderdeel uit van het historische complex en het is daarom sterk aan te bevelen om deze te slopen aangezien ze afbreuk doen aan het geheel. Nieuwe bebouwing op deze plek is mogelijk wanneer er rekening wordt gehouden met de architectuur van de waardevolle onderdelen op het complex.

Voormalige kippenhokken (bouwdeel 4):

De kippenhokken bezitten waarden als onderdeel van het complex en het is daarom wenselijk deze te behouden. Dit geldt vooral voor kippenhok 3, de huidige vakantiewoning.

GELDERS
genootschap